

УДК 811.111-25.42

DOI <https://doi.org/10.26661/2414-1135-2021-81-1-14>

ОСОБЛИВОСТІ ЛІНГВОСТИЛІСТИЧНИХ ЗАСОБІВ У ПЕРЕКЛАДІ РОМАНУ «КОЛІР МАГІЇ» ТЕРРІ ПРАТЧЕТА

Дерев'янко О. С.

*магістр кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна
orcid.org/0000-0001-9822-7729
sderevyanko9@gmail.com*

Альбота С. М.

*кандидат філологічних наук, доцент,
доцент кафедри прикладної лінгвістики
Національний університет «Львівська політехніка»
вул. С. Бандери, 12, Львів, Україна
orcid.org/0000-0003-3548-1919
Solomiia.M.Albota@lpnu.ua*

Ключові слова: *метафора, лінгвостилістичні засоби, лінгвістичні прийоми, переклад, словосполучення, класифікація.*

У дослідженні розглянуто й висвітлено лінгвостилістичний аналіз метафор на матеріалі роману «Колір магії», автором якого є Террі Пратчет. Визначено стилістичні засоби та складники контекстуальних значень слів, а саме їх емоційний, експресивний та оцінювальний потенціал, з метою якнайглибшого розуміння їх функціональності.

Доводиться той факт, що існує необхідність у стилістичних засобах, оскільки при перекладі художніх творів завжди виникали труднощі. А завдяки стилістичним засобам речення можна перебудувати, при цьому не змінюючи зміст. Стверджується, що лексичні стилістичні засоби є найбільш впливовими. Їх основна ознака – яскрава характеристика одних явищ через інші на основі подібності.

Проаналізовано стилістичні засоби, які використовують у художніх творах для детальнішого опису явищ, предмета чи людини, при цьому надаючи їм барвистості, емоційної насиченості. Вони допомагають письменникам утілювати їх у формі слів, щоб відтворити певні реалії та навіть розбудити уяву читача. Вони індивідуалізують мову автора, надають їй певної оцінки. Проблему використання стилістичних засобів вивчали В.А. Кухаренко й І.Р. Гальперін. Саме вони виділили основні групи стилістичних засобів. І.Р. Гальперін також зазначив, що лексичні стилістичні засоби пов'язані із семантичною природою слова.

Установлено, що саме метафори надають роману більшого експресивного стилістичного забарвлення. Саме вони індивідуалізують мову автора. Обґрунтовано, що саме метафора є тим інструментом, який допомагає вибудувати уявний світ. Не випадково метафору розглядають як ключ до розуміння основ мислення та процесів створення не тільки національно-мовного світобачення, а і її універсального образу.

Виявлено, що при перекладі стилістичних засобів існує кілька невідповідностей. Причиною може бути граматична відмінність мов, а також особливості вибору перекладацьких трансформацій. Такий переклад є досить не простим, проте перекладачам вдається зберегти структуру речень, а також їм надати більшого стилістичного забарвлення.

FEATURES OF LINGUISTIC AND STYLISTIC MEANS IN THE TRANSLATION OF TERRY PRATCHETT'S NOVEL "COLOR OF MAGIC"

Derevianko O. S.

*Master's Student at the Applied Linguistics Department
Lviv Polytechnic National University
Stepan Bandera str., 12, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0001-9822-7729
sderevyanko9@gmail.com*

Albota S. M.

*Candidate of Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Applied Linguistics Department
Lviv Polytechnic National University
Stepan Bandera str., 12, Lviv, Ukraine
orcid.org/0000-0003-3548-1919
Solomiia.M.Albota@lpnu.ua*

Key words: *metaphor, linguo-stylistic devices, linguo-stylistic methods, linguo-stylistic techniques, translation, phrases, classification.*

In the study, the linguo-stylistic analysis of metaphors on the material of the novel "The Color of Magic", written by Terry Pratchett, was discussed in detail and highlighted. The stylistic devices and constituents of contextual meanings of words, namely their emotional, expressive and estimative potential for the purpose of a deeper understanding of their functionality were considered in the article.

It is proved that there is a need for stylistic devices, as difficulties have always been encountered in translating artistic works. With regard to stylistic devices, sentences can be transformed without changing the meaning. It is argued that lexical stylistic devices are the most influential. Their main feature is the vivid characterization of some phenomena through others on the basis of similarities. The stylistic devices, which are used in artistic works for a more detailed description of phenomena, an object or a person, at the same time providing them with colorfulness, emotional saturation, were analyzed. They help writers to translate them into words, to reproduce certain realities and even to awaken the imagination of the reader. They individualize the author's language, give it a certain appreciation. The problem of the use of stylistic devices has been studied by V.A. Kuharenko and I.P. Galperin. They are the ones who identified the main groups of stylistic devices. I.R. Galperin also noted that lexical stylistic means are linked to the semantic nature of the word.

It is established that metaphors give the novel a more expressive stylistic color. They individualize the language of the author. It is established that metaphor is the tool that helps build the imaginary world. It is no coincidence that metaphor is seen as a key to understanding the foundations of thinking and the processes of creating not only a national-language worldview, but also a universal one. Several inconsistencies were found in the translation of stylistic devices. The reason may be a grammatical difference of languages, as well as the peculiarities of the choice of translation transformations. However, the translators manage to keep the structure of the sentences as well as to give them a more stylistic color.

Постановка проблеми. При перекладі художніх творів завжди виникали певні труднощі, пов'язані із самим поданням інформації. Загальновідомо, що письменник, освоюючи мовні ресурси, використовуючи їх у творчому напрямі, установлює нові зв'язки згідно з власним задумом, закономірностями мистецтва літератури. У результаті художньо-семантична об'ємність слова в конкретному художньому тексті, як правило, збагачується новими змістовими та стилістичними відтінками. Звідси випливає необхідність у стилістичних засобах, а саме для того щоб більше розкрити зміст і дати змогу читачеві краще поринути в уявний світ.

Мета й завдання статті полягають у дослідженні та аналізі лексичних стилістичних засобів, а саме метафори в романі Террі Пратчета «Колір магії» з опертям на класифікації стилістичних засобів, які запропоновані такими лінгвістами, як В.А. Кухаренко та І.Р. Гальперін.

Для досягнення мети поставлено такі **завдання**: описати стилістичні засоби, описати й дослідити метафори, а також проаналізувати й охарактеризувати метафори, використані в романі Террі Пратчета «Колір магії».

Об'єктом дослідження є дві книги, а саме роман Террі Пратчета «The colour of magic» і його український переклад Юлії Прокопець «Колір магії».

Предмет дослідження – особливості лінгвостилістичних засобів, що використовуються в процесі перекладацької діяльності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Погоджуємося, що в романах метафори відіграють значну роль, а тому їх доцільно перекласти належним чином. Буває так, що при перекладі словосполучення втрачають своє стилістичне забарвлення, а тому в більшості випадків перекладач інтерпретує словосполучення з оригіналу шляхом використання стилістичного засобу – метафори. Завдяки цьому речення набуває своєї стилістичної яскравості.

Існує багато лексичних стилістичних засобів і їх видів, але їх основа – універсальний лінгвістичний принцип – порівняння явищ і визначення схожості й відмінності між явищами, контрастом та еквівалентністю, тобто вони є втіленням вираження образів за допомогою мови [1, с. 94].

Основна особливість стилістичних засобів – бінарне протиставлення двох значень слова. Одне значення нормативно зафіксоване в мові й не залежить від контексту, тоді як інше з'являється в конкретному контексті і є контекстом. Різноманітність і функції стилістичних засобів визначають велику кількість їх класифікацій.

Основні групи стилістичних засобів, виділені В.А. Кухаренко, такі:

1. Лексичні стилістичні засоби.
2. Синтаксичні стилістичні засоби.

3. Лексико-синтаксичні стилістичні засоби.

4. Графічні й фонетичні стилістичні засоби.

Дослідник також класифікує лексичні стилістичні засоби, які беруть участь у їх утворенні:

1. Антономазія – стилістичні засоби, засновані на взаємодії лексичного та номінального значень слова.

2. Персоніфікація, метонімія, метафора й іронія – стилістичні засоби, що ґрунтуються на взаємодії двох лексичних значень слова.

3. Оксиморон, епітет і гіпербола – стилістичні засоби, що ґрунтуються на взаємодії логічного та емоційного значень слова.

4. Зевгма та каламбур – стилістичні засоби, що ґрунтуються на взаємодії незалежного і фразеологічного значень слова або значень двох омонімів [1].

Засоби виразності й стилістичні засоби, запропоновані професором І.Р. Гальперіним, поділяються на *фонетичні, лексичні та синтаксичні*. Серед лексичних стилістичних засобів автор виділяє три групи, усі вони пов'язані із семантичною природою слова або словосполученням, однак критерії для поділу на групи відрізняються й представляють різні семантичні процеси.

Основне правило класифікації *першої* групи – взаємодія різних типів значення слова: словникового, контекстуального, похідного, номінального й емоційного. Метафора, метонімія та іронія належать до першої групи.

Полісемія, зевгма й каламбур належать до *другої* підгрупи. Саме вони об'єднують засоби, що ґрунтуються на взаємодії первісних і похідних значень.

Епітети, вигуки, окличні слова й оксиморон можна віднести до *третьої* підгрупи, тому що саме вони включають засоби, що ґрунтуються на протиставленні логічного та емоційного значення.

Антономазія належить до *четвертої* групи стилістичних засобів. Вона базується на взаємодії логічного й номінального значення [5].

Як зазначено в працях І.Р. Гальперіна та В.А. Кухаренко, до лексичних стилістичних засобів, що ґрунтуються на взаємодії початкового словникового значення й контекстуального значення, належать метафора, метонімія та іронія. Широко використовуються в романах метафори, які дають можливість глибше зрозуміти речення через їх контрастність і схожість з іншими явищами чи навіть предметами. Іншими словами, метафора – це скорочене порівняння [2, с. 139]. Завдяки своїй внутрішньомовній природі метафора є одним із невід'ємних виражальних засобів художнього тексту. Це асоціативно-образне сприйняття предмета чи явища, глибоко вкорінене в мовній системі як переносне значення слів або належить до особистої мовної та пізнавальної діяльності автора.

Роман «Колір магії», автором якого є відомий британський письменник Террі Пратчет, є першим романом у циклі про Дискосвіт і першим про Ринсвінда. Він являє собою велику кількість алюзій і пародій як на фентезі загалом, так і на певних авторів, таких як Дж.Р.Р. Толкін, Г.Ф. Лавкрафт, Енн Маккефрі та Фріц Лайбер. Ця книга є поєднанням двох компонентів, таких як фантастика та комедія.

Актуальність перекладу полягає в тому, що в оригіналі речення можуть мати прості словосполучення, а в українському варіанті переклад може здійснюватися як за допомогою метафори, так і з використанням словосполучення. При цьому зміст речення не зміниться, проте завдяки метафорі зможе набути контрасту.

У цьому романі метафори можна поділити на стерті (тобто метафори, які зафіксовані і словниках) та оригінальні (індивідуально-авторські) метафори, які створені уявою мовця [5, с. 54]:

Оригінал: *Fire roared through the bifurcated city of Ankh-Morpork.* **Переклад:** *Вогонь вирував щосили у двоєдиному місті Анк-Морпорку* [4].

Fire roared – це стерта метафора, її можна перекласти двома варіантами: 1) як метафору – «вогонь вирував»; 2) як словосполучення – «вогонь палав». Щоб підкреслити цілковиту еквівалентність з оригіналом, автор використав дослівний переклад цього стилістичного засобу.

Оригінал: *The shadow disappeared. Rincewind looked up, an expression of insane hope on his face* [3]. **Переклад:** *Тінь у кутку зникла. Ринсвінд підвів голову – в його очах зажеврила безглузда надія* [4].

Expression of insane hope – метафора, яка створена мовою мовця і перекладається як *зажеврила безглузда надія*. Перше речення перекладено дослівно. Проте в другому реченні автор вирішив додати метафору. Ця метафора розкриває те, що в очах Ринсвінда з'явилася надія.

Використання цієї метафори допомагає вияскравити та подати настрій самого героя, а також поринути читачеві в роман і відчувати емоції, переживання самого героя.

Оригінал: *The food and wine, both far superior to Rincewind's normal fare, did much to relax him.* [3] **Переклад:** *Їжа та вино, які були значно кращими за ті, що Ринсвінд зазвичай міг собі дозволити, зняли втому, як рукою* [4].

У цьому реченні автор використав словосполучення *did much to relax him*. Проте Юлія Прокопець (авторка книги українського перекладу Террі Пратчета «Колір Магії») вирішила додати контрасту й замінити словосполучення на стерту метафору *зняти втому, як рукою*, хоча в оригіналі можна просто перекласти як *допомогли йому розслабитися* [4].

Оригінал: *Tonight saw the conjunction of two powerful planets, and already the air over the Magical Quarter was hazy with early spells* [3]. **Переклад:** *Цієї ночі склався союз двох потужних планет, і містом уже витав легкий туман від перших вражливих чарів* [4].

Це речення перекладач вирішив дослівно не перекладати, словосполучення *the air was hazy* перекласти метафорично як *витав легкий туман*. Використання цієї метафори послугувало для глибшого опису речення, для надання стилістичного контрасту і для того, щоб читач міг собі уявити цей опис і поринути у власну уяву.

Оригінал: *The fat innkeeper was listening intently, his little black eyes glittering* [3]. **Переклад:** *Огрядний чоловік слухав уважно, поблискуючи своїми маленькими чорними очима* [4].

Glittering black eyes – стерта метафора, яка неодноразово використовувалася письменниками, під час мовлення перекладена як *поблискувати чорними очима*. За допомогою цієї метафори автор влучно описує героя, його поведінку під час певної ситуації. Ця метафора передає те, що людина під час розмови просто мовчала та кліпала своїми чорними очима.

Оригінал: *An arrow zipped through his chest, leaving a faint ripple* [3]. **Переклад:** *Стріла просвітила крізь його груди, залишивши по собі легкі жмури* [4].

Це речення перекладач вирішив дослівно не перекладати, словосполучення *an arrow zipped* перекласти метафорично як *стріла просвітила*. Її можна зарахувати до метафори, яка створена уявою мовця.

У цьому реченні ця метафора спрямована на опис події, яка відбулася з головним персонажем твору – Ринсвіндом. Уживання цієї оригінальної метафори допомогло реченню набути неповторного стилю й додати контрасту реченню.

Оригінал: *The Launchcontroller glanced at the rapidly climbing sun; Rapidly climbing sun* [3].

Переклад: *Розпорядник поглянув на сонце, яке швидко повзло вгору по небосхилу; Сонце, яке швидко сходило* [4].

У цьому реченні при перекладі перекладач вирішив замінити словосполучення *rapidly climbing sun* на метафору *сонце, яке швидко повзло вгору*. Автор хотів пояснити те, що розпорядник поглянув на сонце, яке швидко сходило, проте перекладач надав більшого стилістичного забарвлення, описавши словосполучення як метафору.

Висновки й перспективи подальших розробок. Метафори допомагають читачеві осягнути природу окремих явищ, особистісні особливості деяких індивідів, оцінити значимість певних учених. До того ж вони виконують функцію стилістичного забарвлення, надають мові контрасту.

При перекладі речень з англійської українською мовою вживаються як метафори, так і прості словосполучення, причому текст не втрачає зміст, а, навпаки, отримує детальніший опис і навіть дасть змогу читачеві краще розвинути свою уяву.

У результаті зіставлення роману Террі Пратчета «Колір магії» та його український переклад Юлії Прокопець «Колір магії» виявляємо, що існує декілька невідповідностей при перекладі стилістичних засобів українською мовою. Причина цьому – граматична відмінність двох мов, а також особливості вибору перекладацьких трансформацій. Проте через таку невідповідність перекладачу вдалося передати задум самого автора оригіналу твору, зберегти його структуру й навіть надати більшого стилістичного забарвлення, оскільки в англійській мові більшість таких метафор просто не існує.

ЛІТЕРАТУРА

1. Арнольд И.В. Стилистика. Современный английский язык : учебник для вузов. 9-е изд. Москва : Наука, 2009. 384с.
2. Гальперин И.Р. Стилистика. Москва : Высшая школа, 1977. 334 с.
3. Pratchett T. The Color of Magic. London : ePub, 1983. 320 p.
4. Пратчет Т. Колір Магії. Львів : Вид-во Старого Лева, 2017. 320 с.
5. Арнольд И.В. Стилистика современного английского языка. Москва : Наука, 1997. 301 с.
6. Albota S.M. Interpretative features of the Faustus symbol in early English Faustiana. *Science and*

Education a New Dimension: Philology. 2016. IV (21). Issue: 98. P. 10–14.

7. Альбота С.М. Символ ФАВСТ у «Трагічній історії життя та смерті доктора Фавста» Крістофера Марло. *Нова філологія*. 2014. Вип. 61. С. 6–9.

REFERENCES

1. Arnold I.V. (2009) *Stilistika. Sovremennyiy angliyskiy yazyk: uchebnik dlya vuzov*. [Stylistics. Modern English: a textbook for universities]. Moscow: Science. (Наука)
2. Garpelin I.R. (1977) *Stilistika*. [Stylistics]. Moscow: Vysshaya shkola. (Высшая школа).
3. Pratchett T. (1983) *The Color of Magic*. London: ePub. (Ипаб).
4. Pratchett T. (2017) *Kolir Maghiji*. [The Color of Magic]. Lviv: Old Lion. (видавництво Старого Лева).
5. Arnold I.V. (1997) *Stilistika sovremennogo angliyskogo yazyika*. [The stylistics of modern English]. Moscow: Science. (Наука).
6. Albota S. M. (2016) Interpretative features of the Faustus symbol in early English Faustiana. *Science and Education a New Dimension: Philology*. Budapest: Science, pp. 10–14.
7. Albota S. M. (2014) *Symvol FAVST u «Traghichnij istoriji zhyttja ta smerti doktora Fausta» Kristofera Marlou*. [The symbol of FAVST in “The Tragic History of the Life and Death of Dr. Faust” by Christopher Marlowe]. *Nova filologhija*. [New Philology]. Zaporizhzhia: Zaporizhia National University, pp. 6–9.